

# יהודי ארצות-הברית וחרדתם

אפרים שמואלי

בתולדותינו שזכה באמנציפציה מקפת, שלא היתה כמוה להמוני ישראל בשום ארץ מארצות גלותנו. כל עיניהם של המוני ישראל לאמנציפציה בדורות האחרונים. כמה וכמה וויתורים נכונים היו לוותר ולא עלה בידיהם להשיגה ולקיימה. קיבוץ צים יהודים קטנים לערך קיבלו זכויות "פורמא-ליות" ולא נתקיימו בידיהם למעשה במלואן. הקיבוץ היהודי הגדול ביותר במזרח אירופה, יהודי רוסיה, זכו לאמנציפציה מלאה ומשלמים מחירה באבדון. ואף על פי שרעיון ה"אמריקניזציה" הלך גם כאן לא מעט בעקבות הרעיון הלאומי-ני באירופה, עדיין ניכר בו טיבו הראשון, שאין בו משום "מיתוס ההסכם" בין המיעוטים והרוב. ועדיין הוא רחוק מאד מן התפיסה הטוטאליטאית רית שהיתה מצויה באירופה, לא בארצו של היטלר ומחקיו בלבד.

על בחינה פוליטית-אנושית זו כדאי להתעכב מעט.

כיסופים לזקיפת קומת האדם, לחירות ולרווח, חה, שנזרעו בלבבות של תאבי ישועה מדורות, בכוח תורות דם ומוסר מקודשות, הצמיחו עולם אמריקני חדש זה, שאין כמוהו לשגשוג חמרי-טכני. טוב לזכור, שתרכות השפע, שנתאפשרה מכוח ההתקדמות המופלאה של הטכניקה, נוצרה בעיקרה וביסודה מתוך הלך רוח לא-חמרגני-מלכתחילה. אבות מדינה זו הקנו ערך קדושה לנפש היחיד, לשלומה ולרווחתה. הנפש עולה לרגל למלכות החירות. לא בשם כוח השלטון והתועלת החמרית אלא בשם זכויות האדם ועוזו הרוחני לתקן עולם עמדו הללו לייסד את מדינתם. למשטר הייחם החדש קראו דמוקראטיה.

הנה לימדונו תולדות העמים כלל גדול: לא יתכן משטר דמוקראטי אלא בחברה שיש בה רווח-חה יחסית, רמת חיים הגונה, מינימום של חינוך כללי, תחבורה קלה, אף תחבורת לשון, סמלים, טכסים ודעות במשמע. חברה תעשיינית כשרה למשטר זה ביותר.

בודאי, היא יוצרת גם את סותריה-היפוכיה; היא עצמה כאילו מולידה את בעלי הרצון להפוך את קערתה על פיה: את הפרולטאריון החותר תחתיה להפילה, אבל באמת יש לומר, שהמוני פרולטאריון היו קיימים עוד לפני המהפכה הת-

## א. שויון בלא בטחון -

האמנציפציה באירופה נוסדה, אם בגלוי ואם בחשאי, על התנאי הנודע, כי "ליהודים בתורת יחידים — הכל, ואילו ליהודים בתורת אומה — לא כלום". תנאי זה, ככל שהיה הוא עצמו פרי התפוררות ההוויה היהודית בגולה, היה מקור הרס רב: שמד, נישואי-תערובת, התבטלות המור-ני ישראל בפני הגויים, בריחה מקובצת מגורלם ויעודם, ולסוף השמדה המונית. ציבורי העמים, בין שהיו שומרי דת הנצרות ובין שהיו עובדי-אלילים בלבוש נוצרי או בכיזוי לבוש, לא קיימו את ההסכם, כשם שבסופו של החשבון לא יכלו גם היהודים לקיימו עד תום, בכל מלוא המסקנות שהיו כרוכות בו. כמה חדרה הגזענות לתוכו של העולם הנוצרי, להפך כל הסכם בין הרוב "האריי" ובין המיעוט ה"לא-אריי" אתה למד ממעשיהן של מדינות קתוליות כממשלת וישי, הונגריה, פולין, ועוד יותר ממעשיה של ממשלת סלובאקיה. המוני-סיניור יוסף טיסו ובני עמו, האדוקים בקתוליות, שלחו את היהודים לכבשני הגאזים.

בארצות הברית ניתנה האמנציפציה ללא תנאי וולת הנאמנות לחוקי המדינה, המובן מעצמו, ומדינה זו נפרדה מבתחילה מן הכנסיה ועשתה פירוד זה חוק יסודי מקודש, ככל מה שנחרת בחוקתה. במכתבו המפורסם לקהילת סאבאנה לא ביקש ואשינגטון מאת היהודים לוותר על תרבו-תם הלאומית. הוא ואבות המדינה הראשונים כולם דיברו על "אומה" יהודית ("ניישון"). אמנם בני הקהילות הספרדיות המעטות, שכינו עצמם "אר-מה יהודית" באותו זמן, היו שרויים באוירה של התבדלות מכלל ישראל, שומרים על ייחודם הס-פרדי הטהור, ואהרן לופה, יהודה טורה ומרדכי עמנואל נוח היו יוצאי דופן מביניהם, ואולם לא ידעה אמריקה קיצוץ בשרשיה ובטיבה המיוחד של האומה היהודית, בחינת "כרטיס כניסה" ל-חברה האמריקנית. השויון לא ביקש כאן מבתחי-לה להטביע על כל האוכלוסים חותם אחד. חירות ושויון עדיין דרו בכפיפה אחת, כלומר — ליבר-ליזם ודמוקראטיה עדיין לא צדדו זה את זה. הציבור היהודי בארצות הברית הוא הראשון

\* ראה המאמר הקודם, "מולד", חוברת 80, עמוד 71.

שנחרתו בשנת 1886 בפסל החירות בשערי ניו-יורק את קהל המהגרים הזה: "תני לי את עייפך, את ענייך, את המוניך הנבוכים, הנכספים לנשום בחירות... שלחי אלי בני בלי בית, המושלכים בסער..."

וכך באו גם המוני ישראל. יהדות משיחית, ציונות מרדנית מדורי דורות, זרעה, ואמריקה קצרה. הלשה היתה ארץ האבות מלאסוף את גידחיה.

מכאן אתה למד: יסודו של הקיבוץ היהודי בארצות הברית אינו מחומר בלבד. גם המטריי-אליזם שלו יונק משרשי רווח עמוקים, מכיסופים ל"ציון", שנתלכשו בלבוש אחר מחמת קוצר יד האומה. ארץ עשרת השבטים, החיים בבטחה ובי-רווחה מעבר לסמבטיון אף היא פרי דמיונו הקיי-בוצי-המשיחי של ישראל בגלויותיו.

המהגרים לארץ החופש הרחבה והגדולה הא-מינו, שנפתחה לפנייהם תקופת השתתפות רבת עלילה ועשירת דעת וחוויה; פגישה פוריה הנה נזדמנה להם עם עמי העולם תחת שמים חדשים. בארץ צעירה שישובה מועט ואפשרויותיה מרו-בות לאין שיעור, כמעט בלא גבול, קל לפרנס אידיאלים של שויון, חירות ואחווה. הדבר אמור בהגירה עד שנות השמונים ובמידה מסוימת גם אחריהן. "הספר" עדין היה פתוח: אפשר היה לנוע מערבה, הנענים והנרדפים האמינו, שימ-צאו כאן לא רק מקלט ורווחה אלא גם חיים מתו-קנים, שאין בהם מובדלות יהודית. "ארץ עדין זאת הן לך תפתח בניה אחינו לך יקראו!" — באמריקה יתקיימו דברי הפייטן ולא ברוסיה, שלא כחלום האשלייה של המשכיל העברי. היה אופורטוניזם לא מועט ברצון זה לוותר על בדילות יהודית, אבל היו גם טעמים אידיאליסטיים נע-לים, שלבושם היה לעתים כולו חוץ — טיסמות תנועות ההשכלה והסוציאליזם, אבל תוכם היה יהודי-מוסרי, פנימי.

מבחינת אירופה היתה ההגירה גורם משמר. המדינות הישנות הקיאו מתוכן קהל נגושים ולחור-צים, נרגנים ומרדנים, שהיו מזומנים להפוך את סדריהן. ההגירה נטלה את העוקץ מגופה של אי-רופה ועוד פירנסה אותה במשלוח כסף וסחורות. אבל מבחינת אמריקה אפשר לומר, שההגירה הי-תה רובה כוח פרוגרסיבי, משדד מערכות, משנה ומתקן. באירופה קיימה את עטרתו של הישן, בא-מריקה ביקשה להוציאו מפני חדש.

והנה זו צרה: להט הנפש הוהיטמאני לשויון

עשיינית, פרולטאריזם במונח זה של מקופחי חיים ועשוקי משפט. רב היה קהל "האנשים שחורי השער, המגדלים אורז", כדברי הפתגם הסיני, אותן "בריות עלובות" שמתאר מנדלי, "העולות ונוצצות לפנינו ככמהין וכפטירות, לקומתן ולצב-יונן ולדעתן בבת אחת, שלא להרגיש מתחילה בהיותן ובגידולן... ויושבים שם בשפל בקרן חשכה, פרים ורבים בחשאי ומי נותן דעתו עליי-הם? ישרצו להם כרצונם!"

עניות מרודה, שעבוד מלכויות ושעבוד איש לרעה, מחלות וסבל, אין בהם חידוש. עיקרו של החידוש בחברה התעשיינית היה פאתוס העשייה, שנתכוון להעביר מן העולם מצב זה בכוח הטכ-ניקה החדשה: יחדל אביון מקרב הארץ! רעיון הפרוגרס כרעיון מכוון אנושות, כתשוקה וכחובה, הוא מנטעי הנעמנים של המחשבה המשיחית. במשך זמן מסוים נדון בתולדות תרבותה של אי-רופה כעובדה היסטורית והטעה את הבריות בי-תקוה מופרות, שסופה היה אכזבה מופרזת. קודם שהכריזו על האמונה בקידמה היתה רווחת בעמים אמונת עכו"ם במה שהיה הוא שיהיה, ובזמן החו-זר חלילה מחוזרים מחוזרים. מענין הדבר, שקוני-דורסה בחיבורו המפורסם "מסה על סיכום ההיס-טוריה של קידמת הרוח האנושי", שנדפס בשנת 1795 והפיץ את האמונה בקידמה, לא הזכיר לא את מכונת הקיטור ולא את יתר אמצעי הטכניקה שנתחדשו בימיו. לא מהם קווה להבנות במהרה. נושא ההתקדמות הוא לדעתו רוח האדם ולא היי-צור המוני. חירות היחיד היא הנחה לקידמה, ואין הרווחה הכלכלית והחברתית נקנית על השבון החירות אלא מכוחה ובסיועה, קיצורו של דבר: מסורת אנושית לא-חמרנית היתה ראש-פינה לציוויליזציה החמרנית, להלכה ולמעשה.

דברים אלה אמורים בכלל ואמורים בכל פרט ופרט. מדעת ושלא מדעת חש כל מהגר בע-ליל, שאמריקה היא חוף-מבטחים לחירות. כל אחד ואחד ברח משעבוד מלכויות, מאימתנות ומשחי-טות או מחובת צבא, ממיליטאריזם מכלה עולם במלחמות, מעניות מנוונת, מהתנוונות בבתולים מוקינים, מאכזבה כלכלית וחברתית ומפחד האכ-זבה, כללו של דבר — ממחסור קיים או מדומה. קדחת ההגירה אחזה את אירופה והיא שלחה, משנת 1870 ואילך, שלשים וחמשה מיליון מבניה אל ארץ הבחירה וההבטחה. בקדחת זו נאחזו החלכאים והנדכאים, העניים והעשוקים, המרד-נים והמיואשים. וכך תארה אמה לזרוס במלים

דית, מתיחות והפליות, אתה מוצא שהאנטישמיות היא בת-לויתם. ואמנם לא פסקה חיותה של זו גם בארצות הברית. אמנם מעולם לא הגיעה כוחה לידי שלטון כלשהו במדינה, אף לא הגיעה לידי ביטוי ברדיפות או פרעות בנוסח אירופה. בשנות השלושים, עם התפשטות התעמולה הנאצית במדינה, הלכה וגברה והגיעה לשיאה. במאתים אגודות והסתדרויות התארגנה. בשנת 1939 סיפרה ועדת דייס (ועדה מטעם הבית התחתון של הקונגרס "לשם חקירת הפעולות הבלתי אמריקניות בארץ") על פעולותיהן של אלה לציבור הרחב. הסתה אנטישמית ותעמולה פא-שיסטית נכרכו יחד. ימי השפל הכלכלי חיזקו אותן. ימי הגאות, עם תחילת המלחמה השנייה, החלישו אותן. אף על פי כן עדיין מצויות רבות גם היום, על פי רוב בשינוי-שם, אף כי בדרך כלל יש לומר, שההסתה פחתה מאד. שוב אינה באיפנה. האוירה כולה אחרי מלחמה זו נעשתה נוחה יותר. הדמוקראטיה האמריקנית דנה לגנאי את הטיפוס של הקנאי והצבוע, המסית והמדיח, הפורץ פרצות בבנין המדינה כולה על ידי שיסוי במיעוטים. טיפוס זה הוא כאן בשפלה-המדרגה לפי סולם ההערכות של החברה. "בין האישים האמריקנים נשואי הפנים, המקיימים תפקיד צי-בורי בחיי הכלכלה, המדיניות והיצירה הרוחנית, מעטים מאד אלה שלא הסתייגו בשעת הכושר מהתחסדות קנאים נטולי סובלנות ושלא הזהירו מפני האסון שבמסעי הסתה מרושעים נגד מיעו-טים". (מדברי לייבוש לרר ב"אידישר קמפר", גליון ראש-השנה תש"ט). אף על פי כן אין להכחיש שגם החיים בתנאי אזרחות מלאה זו שזכרם בצדם, ורק רעה גורמים לעצמם המשלים עצמם אשליה אופטימית גמורה. בדרך כלל עומד הציבור היהודי על המשמר, ער ומתוח, ומחוסר בטחון גמור. כמה הסתדרויות יהודיות עוסקות זה שנים רבות בהגנה על זכויות היהודים באמרי-קה, בתיקון "יחסי הציבור" (זהו השם הרשמי למ"יודעתנו "התגוננות מפני האנטישמיות"): הועד היהודי האמריקני, הקונגרס היהודי האמריקני, הליגה נגד ההשמצה שליד "בני ברית", ועד הפו-עלים היהודים והחיליים היהודים המשוחזרים. הסתדרויות אלה, המוציאות כחמשה עד שמונה מיליון דולר לשנה, עורכות מסעי תעמולה והס-ברה להגנת הזכויות, לארגון וועדי וועידות משו-תפות של בני ברית ושאינם בני ברית נגד הפל-יות בתעסוקה, בחינוך, בשיכון, בהשתתפות האז-

ורחבות לבו של אמריקני מובהק זה זנו יותר את הדמיון הפיזי מאשר את המציאות: אידיאולוגיה לחוד וחיים לחוד גם באמריקה. דוקא בארצות הברית מרובים היו מבתחילה מקורות הסכסוכים והניגודים, אף כי מצד אחד מצויים היו גם גורמי שיתוף כבירים. ארצות-הברית ביקשו למוג במ" הירות גדולה ככל האפשר בני עמים וגזעים שו-נים זה מזה מיוזג של חטיבה מדינית אחת. באי-רופה נמשכה התהוות המדינה מאות שנים רבות. השבטים שהתלכדו לאומה-מדינה היו שם קרובים זה לזה, או כפו זה על זה שלטון אחיד. בארצות-הברית נתלכדו יחד בני עמים רחוקים זה מזה, באי כוח כל עם ולשון באירופה, ונוספו עליהם מיליונים של כושים מאפריקה. ועוד: בתקופת גידולה של המדינה התפשטו בקרב בני העמים השונים הדעת וההשכלה. ההכרה העצמית נתגב-רה. קיבוצים מתבדלים זה מזה יצרו להם במהרה מסורת כתובה או הביאו עמיהם את מסורתם והי-פיצה בקלות מרובה בין חבריהם. המתישבים הראשונים ובניהם, שנתנו את דעתם על מעמדם המיוחד, התבדלו מיתר האוכלוסים והתבצרו בתוך עצמם. יצרו והפיצו את מיתוס עליונותם על כל יתר האמריקנים. האחרונים ביקשו להזדהות עם הראשונים. בדומה לכך יצרו קבוצות החלוצים במערב את מסורות האגדות שלהן, שחיברו יחד אותם ואת צאצאיהם והבדילום מכל יתר האוכלו-סים. אף גדרי הדתות הבדילו. כך נוצרו שיטות היירארכיה, מקומיות ומדיניות כלליות, שהעמידו מחיצות עבות למדי להשתתפות ולטמיעה. הוותק הקנה כבוד ויקר ועל פי רוב גם עושר. "במקום שהוונדר-בילטס יושבים, שם ראש השולחן". יחש האבות (הוותק בארץ) והעושר התחברו יחד ויצרו את האריסטוקראטיה החדשה. על פי שתי אמות-מידה אלה הורבדו המעמדות זה על גבי זה ונלחמו זה עם זה.

הקצב המהיר של ההגירה הוסיף אף הוא קשיי הסתגלות. האירים והגרמנים, שהגיעו באמצע המאה ה"ט, בני העמים הסלאוויים והיהודים שב-או במחצית השניה של המאה ובסופה, המוני המ-גרים בעלי דתות ותרבויות שונות זו מזו, נקלטו בקושי ב"כור ההיתוך". המעצורים והניגודים גב-רו. כל גל הגירה גדול הרבה פחד ומתיחות, נוס-פה על כך הגירת בני גזעים שונים זה מזה: כושים, סינים ויפאנים ועוד, להעמיד גבולות ול-הרבות מובדלות.

בכל מקום שאתה מוצא קשיים בהסתגלות הד-

של האנטישמיות מפני היהודי ואם בפחדו של היהודי די מפני האנטישמיות. למסקנה דומה מאד לזו מגיבים עים החוקרים, בעלי הספר "האישיות האבטורית-טארית" (\*). מן הספרים החשובים ביותר על שר-שיה של האנטישמיות. בדרך כלל נוטה בשלהיים לחשוב, שהיהודי האמריקני מגויס בפחדו מפני ה-אנטישמיות, אבל את העובדה עצמה של הפחד אינו מכחיש, ונהפוך הוא: חיבורו מדגיש אותה ביותר.

### ב. הישגיו מדעי החברה בחקר האנטישמיות

כוונתו של מאמר זה להוכיח, הן בפרקו על ענייני הכלכלה והן בפרקו על המעמד המדיני ועל הצוררות, שיהודי ארצות הברית רובם רואים עצמם כ"עדת גורל", חטיבה אתנית חברתית, כלכלית ותרבותית, מעורבת בציבור האמריקני ואינה מובלעת בו, חטיבה מיוחדת בעל-כרח, המתחילה להכיר, בעיקר בסיוע הישגי הדעת של הפסיכולוגיה והסוציולוגיה, שמצד עצמם אין להן שום שייכות לעניני היהדות, כי אמנם אי אפשר לו לאדם מישראל לקנות לו מנוח חת נפש מבלי שיוזה את עצמו עם גורלו וינסה להפכו, לדעתו ולרצונו, לדבר שבי-עוד. "שלום נפשו" — נכסו היקר ביותר — אינו נקנה לו אלא בקרב ציבור יהודי, בעל בטחת חיים ואמונה בדרכו. אכן רוב היהודים שבארה"ב, בני הדור האחרון, והם בני הדור השני או אפילו השלישי להגירה, אינם רוצים בהתייחסות מפורשת מדי ברצונם העיקרי, הער והפעיל, ואינם מודים בה בהכרתם העליונה, הערה והפעילה.

אבל אני מניח שבין רצון והעדר רצון, בין הכרה לתת-הכרה, יש דרגות עירנות ופעילות ולא בבת אחת נבלעים ההכרה בתת-הכרה והרצון בתת-רצון או באי-רצון. מרדכי קפלן מביא בספרו על "עתידי היהודי האמריקני" הערה נבונה זו על טיבה של הבדיחה היהודית בארצות הברית: "בגישו שבמזרח אירופה, קודם להתפוררות, ידע היהודי לא הרבה על הנעשה בעולם הגדול ועל חיי האומות. אבל דייה היתה ידיעה זו כדי לנטוע בו את ההכרה, על דרך ההשוואה, שגורלו עלוב. בעיני שלום עליכם — אומר רוברט ס. ווארשא — נתכוונה הבדיחה היהודית לומר כך: הוטל עלי לחיות ככריה עלובה, ואני באמת עלוב, אבל העוקץ הוא שאני גם מלך בין הבריות — יהודי אנוכי, ומשמעם של הדברים: בשים לב לתנאים, הרי הסתדרתי לא רע. אבל באמריקה משמעה

רחים היהודים בכל עסקי הציבור. הן חוקרות ומוקיעות תנועות אנטישמיות, עוסקות בביאור שרשן של "דעות קדומות" קיבוציות ובעקירתן. נוסף על הגנת הזכויות והרחבתן ועל תיקון היחסים בין הקיבוצים השונים באמריקה, מתרכזות בשנים האחרונות המועצה, המאגדת את כל ההסתדרויות האלה יחד, בשלש בעיות אקטואליות: איך משפיעה "המלחמה הקרה" בעולם על המשטר הדמוקרטי בארה"ב ועל בטחון חייהם, עשייתם ויצירתם של המיעוטים? (לשון אחרת: איך משפיעה על בטחון חייהם של היהודים רדיפת הקר-מוניסטים בארה"ב, שהצוררים מזהים אותם עם היהודים?) הבעיה השניה היא תחיתו של הנאציזם במערב גרמניה, והשלישית היא בעית היחסיים בין הכנטיה והמדינה והשפעתם על היחסים לציבור היהודי. מהיקף עבודה זו ומתקציבה ניכרים פנייה המתיחות.

בצדק קבע ב. בטלהיים, מן האוניברסיטה של שיקאגו\* עובדה מרכזית זו: "אין להטיל ספק, שהורים יהודים רבים מרגישים עצמם נפחדים ומאוימים על ידי האנטישמיות ואפילו נרדפים על ידי חרדת-תמיד להפלייה של עכשו ולאיבה לעתיד לבוא, לתוקפנות, לדחיה מן החברה. בהש-תלטות הלך-רוח זה על יהודי אמריקה אפשר לראות את העובדה המרכזית בחיי היהודים במח-שבה ובמעשה". אמנם המחבר סבור, שאין מקום לאימה, אבל יש מקום לזהירות, למעשים נבונים, לחרדה קלה, בעיקר לאחר מה שאירע ביהדות גרמניה לפני המלחמה וביהודים בכל ארצות הכי-בוש הגרמני כשעת המלחמה. המחבר, פסיכולוג מקצועי, מנסה לבאר במאמר זה, בין היתר, שפ-חד היהודי מפני הגוי מקביל לפחדו של האנטיש-מי מפני היהודי, אלא שלפחד הראשון יש יסוד של ממש. הפחד מפני האנטישמיות מרכז בתוכו כמה פחדים של היהודי המודרני: חוסר בטחון סוציאלי, פחד מפני התחרות, פחד מפני ליקויים אישיים וכמה וכמה חרדות העולות בלב אדם בחברה תעשיינית מודרנית. ניתן לומר כי ההת-חרות הכלכלית, ההתכוונות אל השוק כל יום תמיד, גוררת עמה חרדות, המתגלגלות אם בפחדו

\* ב"קומנטרי", ספטמבר 1951.

\*\* The Authoritarian Personality, יצא לאור מטעם "הועד היהודי האמריקני כחלק בסידרה של "עיו-נים בדעות קדומות", 1950.

עניינינו כאן, ט. וז. אדורנו מנתח שיחה שבה אמר אדם אחד, כי היהודים הם "בעיה עדינה" (a ticklish problem). המושג בעיה — אומר אדורנו — הועתק כאן מתחום המדע ושימושו שו כאן לא בא אלא כדי לעורר את הרושם של שיקול דעת חוקר ובודק ואחראי. ברמזו לבעיה תובע אדם לעצמו מעין הרחק אישי ומכריז מודיעי, שלא בהערכה פרטית מדובר כאן. "זוהי, כמובן רציונליזציה מצוינת של "דעה קדומה", לימוד זכות על דבר שאין בו צד של זכות. נתן גלייזר ("קומנטארי", מרס 1954) מסייע בידי המחבר: אין היהודים בארץ זו "בעיה" בדומה ל"בעיה הכושית", שהיא בעיה אמיתית הנדונה בר"ש ראש חוצות, ולא היתה בעיה יהודית בארצות מערב אירופה מתחילת המאה הי"ט ואילך. רק אלה הרוצים לעשותה בעיה משתמשים במושג זה. באו מבקרי ספר "האישיות האבטוריטארית" בקובץ מאמריהם "עיונים בהיקף ובשיטה של 'האישיות האבטוריטארית'"\* וטענו שהביטוי "הבעיה היהודית" מצוי ביותר ושימושו רגיל, בדרך מה לזה של "הבעיה הכושית" ואין בו מה שמייחס לו אדורנו. אף על פי שהביטוי מצוי ביותר והוא כנראה חוסף ענין של ממש, מצוקה קיימת ועומדת, אין גם המבקרים האלה מעלים על דעתם פתרון ציוני.

יתר על כן: הספרות הציונית-העיונית עצמה לא יצרה בארצות הברית שום יצירה שהלך-רוחה דומה לזה של "האבטואמניפיציה" או "מדינת היהודים". לגבי עצמם, מתוך צרכי גופם ונפשם, לא יצרו הציונים, על כל מחנותיהם, שום תורה של עקירת יהודי אמריקה ושתילתם בציון כמוצא למארת האנטישמיות. במלים אחרות: אילו לא נוצרה הציונות כפתרון ל"שאלת היהודים", לא היתה קמה בארצות-הברית, כצורך עצמי, בשום אופן וענין, כלומר — ציונותם של יהודי אמריקה היא מבחינה רגשית ורוחנית סולידאריות עם פותרי "שאלת היהודים" על ידי קיבוץ הגלויות ובנין המדינה. סולידאריות יקרה מאד כשהיא לעצמה, ששרשיה בהשתתפות רגש ודעת ורצון בצרתם של אחיהם. אבל לגבי דידם גופה של השאלה אחר ופתרונותיה אחרים.

אבל נשוב אל חקר האנטישמיות.

ספרות חקר מסועפת זו אפשר לרכז בארבע דרכי הסבר, לפי דעות היסוד של המחברים על טיבה של האנטישמיות, שרשיה והתפשטותה: הקבוצה האחת של החוקרים מסבירה את האנ-

של הבדיחה היהודית זהו: אני מעמיד פנים ומתכוון להערים שאני ג'נטלמן, אבל העוקץ הוא, שאני באמת ובפשטות יהודי עלוב, ומכאן אתה אומר: מאמצי הוא עצת-כסל, ועכשיו מאוחר מדי לתקן את הדבר\*.)

אבל הולך ומתרבה מספר היהודים, מבני המגרים ומבני בניהם, הסבורים, שעדיין לא הוחזקה השעה לתיקון הדברים ולא על ידי העמדת פני ג'נטלמן, שאין בו מרוחה של יהדות גאה ואמיצה. והדבר ניכר, כאמור, בנסיונם של רבים מן האינטליגנציה לקנות לעצמם את הישגיה הדעת של הפסיכולוגיה והסוציולוגיה המודרניות, בעיקר לענין הבנתה של מתיחות בין-קיבוצית, ודרכה של תגובה פוריה למתיחות מסוג זה.

רובם של החוקרים, שנתנו את דעתם הרחבה והמלאה על טיבה ושרשיה של האנטישמיות בארצות הברית, על "הדעות הקדומות", על "אתגיון צנטריזם", על פאזיס וגזענות, סבורים שהחזיון אחד הוא בכל מדינה ומדינה אלא שגווניו שונים, הכל לפי תנאי המקום והזמן. התרומה העיקרית של הפסיכולוגיה והסוציולוגיה באמריקה לחקר האנטישמיות — "הדעות הקדומות" על היהודים — היא אמפירית על פי שיטתה, לפי דרכם של מדעים אלה במדינה. בודקים כיצד נוצרת האנטישמיות, מה טיבם של האנטישימים מבחינה חברתית ונפשית, אילו שכבות וגילים נתפסים לה ביותר, כיצד מגיבים ילדים לדעות קדומות של הוריהם, ואם אפשר לשנות דעות קדומות בכוח התעמולה וההסברה וכדומה. שאלונים ודיאגרמות, שיחות וסטאטיסטיקות תופסים מקום מרובה. ב"תוך שפע הספרים, החוברות, המאמרים והעלונים על "הדעות הקדומות בכלל" ועל האנטישמיות בפרט יש חומר רב שאינו מעלה ואינו מוריד, ואולם בקצת מחקרים, שנעמוד עליהם, יוצא הכ"וון האמפירי המובהק למסקנות עיוניות כלליות שערכן גדול. אמנם ניתן לומר מיד: הפתרון הציוני לאנטישמיות היינו הפתרון המלא — יציאת היהודים והתיישבותם בארץ מולדתם הראשונה — אין שום חוקר מציע אותו. פרט מענין, לדוגמא, מאיר עינים. אחד המשתתפים במחקר "האישיות האבטוריטארית", הספר החשוב ביותר בתחום

\* קפלן, כ"ל, עמ' 58.

Studies in the scope and method of the ("Authoritarian Personality" by R. Christie and M. Jahoda, Glencoe

דינה, משהתחילו היהודים להופיע בשוק כמתחרים, מיד הרימה האנטישמיות ראשה, ואין היא מתעוררת בתחילה בקרב ההמונים אלא תחילתה למעלה, בקרב חוגי הסוחרים והבנקאים והתעשיינים. היהודי הראשון, שלא ניתן לו לגור במ"ל לון נכרי במדינת ניו-יורק היה בנקאי יהודי (יור סף זליגמאן, בשנת 1877). המוני היהודים, שביאו למדינה בשנות השמונים והתשעים, נסבלו בלא איבה, אבל משהתחילו בניהם וכנותיהם להתחרות עם בני המעמד הבינוני ולסכן את עמדותיהם הכלכליות, החברתיות והמדיניות, התחילו מפלים אותם לרעה.

המחבר הזה בדק את המודעות בעניני תעסוקה בעתוני שיקאגו משנת 1872 עד שנת 1931 והור"ח כיה על פיהן, שמשנת 1872 עד שנת 1911 אין מזכירים במודעות, שהעבודה מזומנת רק לשאי-נם יהודים, תוספת זו מופיעה בשנת 1911 בשיעור של 0.3 למאה, בשנת 1926 מגיעה ל-13.3 ל-מאה ובין השנים 1927—1931 ל-11 למאה. (אגב, בשנת 1954 נתברר שבאותה עיר מגיעה ההפליה ל-27 למאה לערך). האנטישמי רואה באמת סכנה לעצמו ולמדינה רק ביהודי המתחרה עמו, המקבל את האמנציפציה ברצינות גמורה. עמדתו של היהודי ב"שכבה הבינונית של המעמד הבינוני" פרוצה ביותר לסכנות. טוענים על המתחרה היהודי שהוא "יותר מדי שקדן, יותר מדי מצליח ותוקפני". לפי דעת מק"וויליאמס תרכזו המלחמה האחרונה באנטישמיות, דוקא בארצות הברית. "העם התושב" הקים כאן, כבכל ארץ אחרת, גדרים בפני הנכרים, ואף היהודים הם בעיניו נכרים.

נראה לי שבתורת מחבר זה יש כמה אי-דיוקים והגזמות: לא רק בני המעמד הבינוני נתפסים לאנטישמיות. נוכחנו לדעת בארצות אחרות שיש גם אנטישמיות של פועלים ואפילו אנטישמיות קומוניסטית. בני השכבות הנמוכות אינם נקיים ממנה גם בארה"ב. ועוד: אין שרשה התחרות כלכלית בלבד ודרך הדטרמיניזם הכלכלי אין עליו ראייה ברורה.

מארכסיסטים או מקורבים לתורת מארכס מניחים כמוהו לבאר את האנטישמיות כדרך של כל אלה שאינם יכולים לקבל עליהם את הסוציאליזם ליום בפתרון לבעיות החברה והם מביעים בכך את אי שביעות רצונם מהחיים וממשטר החברתי, כדברי קאוסקי בשעתו. פירצה חשובה בתורה זו היא שהדטרמיניזם הכלכלי הוא לדידה

טישמיות בראה או בשנאה לזרים, בפחד כללי מפני מה שאינו מוכר, המתעורר מכוח יצר הקיום וההתגוננות. בני-אדם קרובים זה לזה מבחינה מן הבחינות נוטים להתקבץ יחד ב"קבוצות-פנים" in-groups ולהתרחק מנכרים ולהטיל בהם כל מיני דופי. זהו הסבר פשטני ביותר, שבו נאחזים גם יהודים רבים מתחילת ימי האמנציפציה באירופה והוא רווח מאד גם בקרב יהודי אמריקה. תעמולת ההתגוננות מסבירה לפי תפיסה זו, שהיהודים אינם זרים לציבור האמריקני. אין לחשוש לריבויים הטבעי; אין הם שוליים בחיי הכלכלה של המדינה. אזרחים כנים וישרים הם כאמריקנים גמורים לכל דבר, וההבדל בדת אינו היזק לציבור.

חולשתה של תורה זו נתגלתה בחקר בעלי חיים וילדים. מתברר, שבעלי חיים ממין אחד, בני סוגים שונים, אינם מתיראים זה מפני זה, ואין איבה ביניהם, מבחינת טבע ברייתם. והוא הדין בקטנים: אין למצוא בהם אנטיפתייה טבעית לבני גזעים אחרים. על פי רוב היא נקנית וניטעת בהם בגיל הרך, לעתים באמצעים מרובים. ועוד: ההיסטוריה מראה, שההבדלים בין קיבוצים אינם מביאים בדרך הטבע לפחדים ואיבה. אין הללו מתעוררים אלא אם כן מפרזים בהבדלים ועושים אותם גלופות-רגש ומחשבה, מתכונות של ציורי זוועה הנקבעות בנפש.

הקבוצה השניה של החוקרים מסבירה את האנטישמיות על דרך הדטרמיניזם הכלכלי: ההתחרות הכלכלית מעוררת פחדים ואיבה ורצון להשיג מיד את "המתחרה שאינו הוגן". מק"וויליאמס בספרו "המסוה לפריויליגיה" ניסה להסביר את שנאת ישראל באמריקה הסבר כלכלי ברוח זו ויצא לבטל את השקפת רוב הלוחמים באנטישמיות האמריקנית, הטוענים שאפשר לעקור את "הדעות הקדומות" על ידי הטפה לסובלנות או על ידי תעמולת התגוננות או על ידי השתקת הבעיה מעיקרה. בין היתר מביא מחבר זה הערה זו של "ועדת הנשיא לעניני זכויות האזרחים": "יש לבריות כושר מובהק לסגל את התעמולה לדעותיהם ולהלך רוחם כדי כך שהדעות והלך הרוח נשארים קיימים ועומדים בעינם". מסקנת המחבר היא ש"קיבוצים וחוגים בעלי זכויות יתר, מייצרים שיטה של מסכות לכסות את מאמציהם להשיג מוגנפולין של שלטון סוציאלי, כלכלי ופוליטי". זהו המסוה שהפריויליגיה שמה על פניה. מתחילת ההגירה היהודית הגדולה למ-

תורה פסיכולוגית אחרת, שסייעה לא מעט להבהרת שרשה ודרכיה של האנטישמיות היא התורה הסמלית של פרויד ותלמידיו. הרב עצמו הסביר את דעתו על שורש הצוררות בספרו על "משה ואחדות אלוהים", ודבריו תמהוניים, מכ"ח ישישים לא בלבד את המסור והמקובל אלא גם את כל ידיעותינו המדעיות באוצרות המסור וה"מקובל": היהודים הרגו את משה, סמל האלוהים, ועל כן שנאו את עצמם ודחו מלבם את זכר הר"צח. פאולוס האמין, שאי אפשר לכפר הטא זה אלא במות בן-אלוהים, שהיה מנהיג המרד וגרם לרצח. בדרך זה המציא פאולוס את הנצרות. או-תם היהודים שהלכו אחרי פאולוס ראו עצמם לפתע נקיים מחטא זה של רצח אלוהים, והתחילו שונאים את היהודים אחיהם שלא הודו ברצח הקדמון ושלא קיבלו עליהם את הטבילה המטהרת מן החטא, הממרכת כל עוון. זהו שורש האנטיש-מיות. בודאי, יש עוד שרשים אחרים, כגון יראה מפני שוני תרבותי, חולשתם של היהודים מבחינת הכמות והכוח, פחד מפני המילה כסמל העיקור, והשנאה לישו משום שהיה יהודי, אבל זהו השורש העיקרי.

דעותיו של פרויד על סיבות האנטישמיות לא מצאו להן מהלכים במחקר רב ובספרות, פרט ל-אחת, כפי שאני רואה, והיא הדעה ששנאת ישראל היא ביסודה שנאת הנצרות, שנאה לרעיונות הש-לום והשויון, האהבה והאחווה וכל יתר האידיאלים הנעלים והמצוות המקודשות, שממקור ישראל יהלכון. מוריס סמיואל עשה תורה זו יסוד לספרו "השנאה הגדולה". שזכה לפרסום רב (זכור בספ-

רותנו "דון הנריקס" לזלמן שניאור, שראה אור באותו זמן לערך): הצוררים שונאים את ישראל שנאה פתולוגית כשם שהם שונאים את ישו ומ-שום שנאה זו, ואין זה מקרה שהנאצים ביקשו ל-היפטר מיהדות ונצרות כאחת. כן הסבירו את האנטישמיות גם כמה סופרים קתוליים, כגון הפילוסוף הצרפתי ז'אק מאריטאן. היהודים כל עצמם אינם איפוא אלא סמל. יהושע טרכטנברג חקר ובדק את סמל השטן בספרות של ימי הבי-נים והזמן החדש, בעיקר בספרות הגרמנית, ומצא שגם בדורות האחרונים נשאר היהודי במסורת הגויים סמל כוחות השטן, שמצווה להלחם בהם עד תרמה. ימי הביניים עדיין מתמשכים והולכים. והמחשבה המיתולוגית-הסמלית לא פסקה. כיו-צא בכך מבארים החוקרים, בני קבוצה זו, כיצד נעשו היהודים סמל העירונות, הקפיטאליזם, ה-

עובדת-היסוד בחיי יחיד וציבור, ואף על פי כן היא נזקקה לסיוע של משנות מודרניות בפסיכו-לוגיה כשהיא באה להסביר כיצד "אי-שביעת הרצון מהחיים ומהאוויר" הקאפיטאליסטית מתגל-גלת באיבה למיעוט חלש.

הקבוצה השלישית של החוקרים הולכת בדרך ההסבר הפסיכולוגי. הישגי הפסיכואנליזה הוסיפו כאן הרבה. יפה יודעים אנו בימינו את דרכי "שינוי המושא" והפרויקציה: הטינה והרוגז מועתקים בנקל ממושא קשה לפגיעה אל מושא נוח לפגיעה, בחינת זה חוטא וזה לוקה. ג'ון דו-לארד, בעל התורה הפסיכולוגית על היחס שבין האכזבה והתוקפנות, הראה בעליל כיצד העתק המושא מכוחה של אכזבה, גורם לקלוקל יחסים בין רוב ומיעוט, וביותר בין רוב וקיבוץ אתני זר לו. באחד הניסויים, שעשה חוקר זה, עוכבו נערים מלכת לקולנוע, ותחת ההנאה המובטחת הטרידום בכחיות ממושכות. קודם לכן, כשעדיין התכוונו ללכת לקולנוע, נתבקשו לחוות את דעתם על נכ-רים במדינה (על מכסיקאים), וכן נתבקשו לע-שות לאחר האכזבה (דעות על יפאנים). האכזבה השפיעה על יחסם. הרוגז הועתק מן המורים והב-חינות אל הנכרים. ולמסקנה זו הגיעו גם בחקירות ביחס הלבנים לשחורים. רוגזם של לבנים עניים ומקופחים על המשטר בדרום המדינה, על לבנים עשירים ושליטים, נתגלגל בשנאה לכושים. והוא הדין ביחס ליהודים. מכל שק של אכזבות בוקע מרצע השנאה, ולעתים קרובות, כשקשה לשנא ולהויק למאכזב, עושה הנפש בתחבולותיה ומשנה כמהרה את מושא השנאה כנוח לה.

דרך אחרת בנפש היא "הפרויקציה", הוא מנ-גנון בנפש הכופה עליה לשלח שעיר לעזאזל. כבר הזכרנו את דעת בטלהיים בדבר הפרויקציה של הפחדים. באוירת הפחדים והחרדות בדורנו מתיר-אים בני אדם ביותר מפני כל שאינו ידוע להם, מפני כל דרך שאין רואים את קצה, מפני איתנים אלמוניים, שטיבם אינו ברור להם, והם רודפים כל שהם חוששים לו ומפחדים מפניו. הפחד, ה-אוכל את לבם, מושלך החוצה, אל לבם של אחרים, וככל שהנרדפים סובלים יותר ומתייראים יותר, כן הולכים הרודפים וקונים להם אשליה גדולה יותר של בטחון ושלות הנפש. מכיון שהציבור היהודי חלש ושונאים אותו מאז ועד עתה, כשי-נוי צרות ותואנות, הוא מזומן ועומד לכל "פרוי-קציה" של פחדים, לכל המבקש להסיר את זיועתם מעל עצמו ולגלגלה אל נפשם של אחרים.

עצמם מן העבר הוועמדו בחיים בודדים, ברשות היחיד. ברוח השקפתם הכוללנית — הסתמית הם קוראים בניהם: הלא אב אחד לכולנו ומדוע נב-גוד איש באחיו, אבל באמת אינם שרויים בשום אחוה. "הקשרים הראשוניים", כלשון הסוציולוג-גים, נותקו כליל, והחדשים אינם מפרנסים את נפשם בספירת העומק של הלא-מודע, הם פועלים וחושבים גויית, אבל על פי רוב עדיין מרגישים יהודית. מושג משובש של חירות הולך את חיהם שולל, ו"האפשרויות הבלתי-מוגבלות" סחררו את דעתם. רבים מבין אלה מנסים בימינו לחזור בתשובה. מובן שיש כאן גוונים רבים, מאושר של טמיעה גמורה עד יסורים קשים מתוך חוסר בטחון ב"סטאטוס" החברתי שקנו לעצמם בדי עמל.

ב. דרגה גמורה מזו היא ההתנכרות המאורגנת, המכריזה על עצמה במודעה רבה, זו קשה לישראל כספחת, ככלל מקום, כשהכוח בידה לצאת ולהרוס ולהחריב. ה"אמריקן קאונסיל פור ג'ודאיזם" הוא חבורה מסוג צעקני ורברבני זה, המתחברת לשוואי ישראל ומפיצה דברי שיטנה. היא תובעת התבוללות גמורה, פרט לשיר שבשיר של דת "מתוקנת" ביותר. אילולא ההתעוררות הגדולה במחנה היהודים, בעיקר לטובת ארץ ישראל והי-מפעל הציוני בה, אפשר לא היו הללו עומדים ומארגנים את עצמם. אף הם מעידים אפוא על התמורות שחלו בחיי העם היהודי, אבל מסטרא דמסאבא. מונים הללו כשמונה עשר אלף חברים בסך הכל, אבל קולם מנסר ומטריד בהוצאת דיבה רעה ופגיעתם רעה. בעיקר אוסרים הם מלחמה על סיוע למדינת ישראל ומאיימים בדחליל של "הנאמנות הכפולה". כוחם להזיק הוא ביחוד פרי-ליטי וכספי, אבל יש להופעתם ערך סיפטומאטי. רוח-עושים זו הנסוכה לפי שעה על מיעוט-שאינו-ניכר, עלולה להתפשט במסיבות מסוימות.

ג. גם המכירים, כמתנכרים, נבדלים אלה מאלה לפי שרשיהם בתודעת ההזדהות היהודית. הלוח-מים בצורות ביד רמה: לשכות בני ברית וועד הפועלים היהודי וארגונים אחרים, כגון "הועד היהודי האמריקני", מכירים ויוודעים את הבעיה היהודית. פנים אל פנים הם ניצבים נגדה. מלחמתם מתנהלת על רמה של הזדהות גמורה עם האוי-דיאלים האמריקניים, עם טובת המדינה, עם חירות היחיד והציבור, והיא בעיניהם סניף אחד, אמנם חשוב ביותר, לדעתם, במערכה לתיקון "יחסי הציבור". מכאן רגישותם להפליית הכושים-יתר המיעוטים האתניים והדתיים.

קומוניזם, רדיפת הבצע והכבוד, סמל היהירות והרמאות.

הקבוצה הרביעית רואה באנטישמיות מכשיר פוליטי בלבד, טכניקה של גיוס כוחות למפלגה, למדינה ולמנהיגיה, אמצעי לצרכים אחרים. הללו חקרו את תחבולותיהם של הפאשיזם והנאציזם להגיע לשלטון ולהתבסס בו והראו בעליל כיצד היו תנועות אלה מייצרות את האנטישמיות בארץ-פן מלאכותי, כמייצר מכונת תופת להרוס בה גוף ונפש. ביקשו הללו להשמיד את החירות, הדמוקרטיה את משטר החיים המודרני, את המהפכה הצרפתית והתעשיינית, ולא מצאו מכשיר נוח יותר מן האנטישמיות, המיתוס העשוי בידיים טמאות.

### ג. כיצד מגיבים היהודים על ה-גורל החברתי-הפוליטי?

התגובות הטיפוסיות בשנאת ישראל על מעמדה של "עדת גורל" כולו, אינן שונות בארה"ב מאלה שבקיבוצי יהודים אחרים בתקופת האמנציפציה אלא שינויי תנאים ודרגה בלבד. דיינו כאן בתי-אור קצר של ארבעה דרכי תגובה ראשיים, מן הטיפוסיים ביותר:

א. אתה מוצא בארצות הברית "מרפקנים", בעלי זרועות בחומר וברוח, יחידים ומשפחות נורעזים, הפורצים לפלס להם דרך לטובת הנאתם בלא שים לב לציבור היהודי כולו, מנתקים שר-שיהם מן הסולידריות היהודית על כל צורותיה ועוקרים מלבם את סמליה מדעת, מתוך הרצון לבקש אושר ב"שדות זרים", היהדות נראית להם כעיקוב גדול לעלייתם, כלחץ בלא דין, כעושק אישי מבחינה חומרית וכמצמומו של העולם מבחינה רוחנית, והם מבקשים לגמול טובה עם עצמם ולברוח מן המיצר והדחק. עמדה זו ציינה ביותר את בני הדור השני לאמנציפציה באירופה והיא מציינת את בני הדור השני להגירה בארה"ב. האינדיבידואליזם הרציונלי, מיסב האידיאולוגיה האמריקנית, והתועלתנות החמרנית, שנתפשטה במדינה, משמשת לאלה צידוק למעשיהם. כשהללו מצליחים בחומריות, ולא כל שכן כשעולה בידיהם, על ידי איזה הישג רוחני שביצירה, לזכות במעמד, בסטאטוס, מקובל על שכניהם הנכרים, הרי הם סבורים שקנו להם את עולמם, הללו וש-כמותם משאינם בני ברית עשו את אמריקה ל"ארץ האנשים הבדלים זה מזה", כביטוי של אוסקר הנדלין בספרו על "התלושים", בני אדם שעקרו

והיא מתפרנסת לא מעט מחוסר הבטחון הפנימי, פרי התפוררות דפוסי הציבור היהודי המסורתיים מצד אחד והתרחבות היקף המגעים עם בני קיי בוצים אחרים, מחמת אופיה התעשייני והעירוני של החברה האמריקנית והתפשטות האידיאל הדי-מוקראטי, הנוטע בלבבות אמונה בחירות ובשויון של בני כל המיעוטים. יהודים שהיו לפנים מקב-לים עליהם את נחלת גורלם בלא מחאה ורוגז, ולכל היותר הטיחו דברים כלפי שמיא ("יאמר למי שעשאו ישראל" — כדברי החת"ם סופר לאחד שטען על הפורענויות שבאו על האומה) מתעוררים למרוד בגורלם. החל מתקופת האמנציפציה נתונים אנו למרד היהודי הגדול בגורל של נרד-פים ומקופחים, ויהודי ארצות הברית רואים עצמם מנהנים מפירותיו של מרד זה, ואינם סובלים קיפוח בשתיקה.

מכיון שתחום היחסים הבינ-קייבוציים אינו תחום לעצמו, מחוץ ליתר תחומי החיים, אלא הוא מתפשט על עסקי כלכלה, חינוך ודת, אגודות מקצועיות, בתי דין, צבא, בילוי זמן, בריאות, שיכון, עזרה סוציאלית ועסקי הציבור כולם, מרובים שטחי פעולתן של הסוכנויות להגנת זכויות היהודים ולמלחמה ב"דעות הקדומות". לזכותן אפ-שר לומר, שמחוזן מתגברת העירנות הסוציאלית היהודית, ומותר לומר — הרגישות היהודית, ואף התודעה היהודית, מבחינה זו אין ערכן מועט כל עיקר. הספרים שסוכנויות אלה מוציאות או מסייעות להוצאתם מגלים את מקורות הטעמים והנימוקים להתנהגות יהודים ונכרים, טיפוסי הטעמים ודרכי השפעתם על התנהגות הבריות, והם מגלים לנו את עולמו של היהודי האמריקני בדור רותינו מבחינות רבות, אף דקות מן הדקות, שהיו מתכסות ונעלמות מעינינו, לולא אותה הרגישות לבעית הצוררות.

ד. התגובה החשובה ביותר בעינינו היא, כמוכח, חיזוק שרשי היהדות מבית והכוונת הפנים לפתרון רונות יוצרים. התנועה הציונית לא הצליחה לעקור את האנטישמיות, או אפילו למעטה במידה הגונה, שלא כתקוות מבשריה הראשונים, אבל הצליחה למאד למעט את כוח פגיעתה בנפש היהודית. בני טיפוס זה אינם חוששים לקטרוג בדבר "נאמנות כפולה", מפני שהם יודעים, או מרגישים, שריבוי הזיקות טבעי הוא בחברה המודרנית, "הפתוחה", רבת הקיבוצים והמוסדות, הסכנה העיקרית היא העמידה מחוץ לזיקה, בשוליים ובקצוות, ליד הגדרות, לא לכאן ולא לכאן.

אמנם רוב חוקרי האנטישמיות אינם סבורים, שאפשר לנצח במערכה זו בכלי-זין של התבונה בלבד, בגילוי עובדות ובמתן הסברים. יבוא טוינ-בי, שכל מקורות התרבויות פתוחים לפניו, ויוכיח, אבל יש סבורים, שאין דברי ההסבר יוצאים לב-טלה, בעיקר כשמראים את שורש הצוררות בנטיות פאשיסטיות-ריאקציוניות כלליות, שהן סכנה לחירות הדמוקראטית, שהמדינה דוגלת בה. בדרך זו הלכו בעלי הספר "האישיות האבטוריטארית". הם הוכיחו לדעת, שאישיות מסוג זה דביקה בערכים של המעמד הבינוני, כמקובל וכשגור, ונוטה להתנגד לכל הפוגע בהם או אפילו הסוטה מהם סטייה כל שהיא. בני טיפוס זה נוטים לחשוב במושגים קבועים וקפואים, דוחים כוחות דמיון יוצר ומאמינים באמונות תפלות, בכוחות מאגי-מסתוריים, שהשפעתם מרובה על גורל האדם. הם נוחים להאמין, שדברים איזמים, מסוכנים מאד, מתרחשים בעולם בסתר, ומצווה לגלותם לעיני הכל. דעתם טרודה מאד בדברים שבצנעה, בעבירות שבצנעה. מעסיקה אותם ביותר המעמד בחברה, כוח וחולשה, שלטון ומשמעת, מרות וקבלת מרות. מחברי הספר גילו יחס ברור של קירבה בין אנטישמיות ודעות אתנוצנטריות-בכלל ונטייה לשמרנות ולאבטוריטאריות.

אף על פי שהיסוד העיוני של המלחמה באנטי-שמיות רופף למדי, ורק חוקרים מעטים סבורים, כאמור, שאפשר לעקור "דעות קדומות" בהתקפה במישרים, מוציאים עליה סכומים עצומים, כא-מור, ומותר לומר, שרואים גם אי אלה פירות בש-מירה על הזכויות, בעיקר משום שהמדינה רחוקה להלכה ולמעשה מן הצוררות הפעילה. דבר אחד ברור: הסניגוריה נחוצה בעיקר לאותו טיפוס היהודים עצמו, על כל פנים לאותם המרובים, שעמידתם ביהדות רפויה, וכל כולם אנשי בינים, בשולי שני הציבורים כלולים עדיין בשתי המסגרות ומתלבטים ביניהן, אף כי זיקתם ליהדות היא זיקה, ולו גם "זיקת משנה", וכל זמן שנחיצות זו קיימת ועומדת לא תועיל צעקתם של הציונים ושכמותם על בובות ממונו ומרצו של ישראל. אין ספק שרוב הציבור היהודי סבור, שדין הוא שתיעשה מלאכה זו ואין להניח את במת הפולמוס וההסתה לצוררים, שישתוללו עליה בתעלוליהם, כבורותם וברשעתם. אבל ברור גם למדי, שתגובה זו היא מן הטיפוס החיצוני, שתקנתה אינה מסיחה את הדעת מסכנתה.

בקרוב בני טיפוס זה גדולה הרגישות לצוררות.

המדינה. הם פועלים וחושכים כשאינם בני ברית, בהשתתפות עמהם ככל האפשר, אף כי בשכבות נפש עמוקות התגובה היא יהודית טיפוסית, ובכל שעת "נסיגה נפשית", בשעת צרה לישראל, או להפך בשעת נצחון גדולה (כגון בשעת הקמת מדינת ישראל) פורץ הלא-מודע הקיבוצי-הראשוני.

אלה הם רוב יהודי אמריקה בימינו מבחינת המנין. הם מניחים, שסכסוכים בין-קיבוציים, בין-ניהם בעיקר הסכסוכים בין רוב ומיעוט, ניתנים ליישוב, למניעה או לצמצום על-ידי ההסברה השכלית והפעולה התיאראפויטית רבת הדרכים, אף כי מדעי החברה עוד לא הגיעו למסקנות ברורות כיצד עוקרים "דעות קדומות" של קיבוצים.

בדור האחרון נתגברה הדעה גם בקרב בני טיפוס זה, שכל עבודת ההסברה והחקר הענפה, אפילו היא מועילה לתכליתה העיקרית, אין שכיחה גדולה כל זמן שאין בצדה מחשבה ועשייה מן הבחינה החיובית, לחיזוק היש היהודי, ל"אינטגרציה" של יהודים בציבור האמריקני ובעולם ערבי, על ידי החינוך היהודי, הדת או ההכרה הלא-אומית, על ידי תכנון כלכלי וחברתי בתחום הקיבוץ היהודי וחינוך מוסדותיו. לקח זה למד הדור הזה — בסיועם של מדעי החברה והנפש, ולכך יוצאות, כאמור, גם מסקנות החקר בשרשי האנטישמיות ובגילוייה. מה שטענו מורי הציונות בדור הקודם הולך ומתברר עכשיו לציבור היהודי האמריקני. בני מחנות שונים, אפילו רחוקים ומתרחקים לשעבר מתרבות ישראל, מגיבים ל"גורלם" בעולם ובארה"ב על ידי התעוררות הרצון המושכל לשוב ולהתבצר בתחום של תרבות יהודית, שיעוריו של תחום זה וטיבה של אותה תרבות שנויים ביניהם במחלוקת, אבל לא רק בני הטיפוס הרביעי למניננו כאן, אלא גם בקרב הציבור הרחב של בני הטיפוס השלישי מתפשט הרצון לתגובה מדעת, שקולה ומיושבת, של בצרון מחושב, להגן על הנפשות.

מדעת העושים ושלא מדעתם מתארגנים החיי-נוך היהודי וכל יתר פעולות הליכוד היהודי על בסיס ההנחה, שהדרך הטובה ביותר להתרחק מפגיעת הצוררות בנפש ואף למעט את כוחה עצמה הוא להתייצב מול העובדות בגלוי ובאופן ריאליסטי. אין להסתיר מילדי ישראל שהם בנים ל-קיבוץ שאין זכויותיו בפועל שוות לכל דבר לאלה של שאינם יהודים, והבעיה אינה אישית אלא בעית מיעוט בקרב רוב, בעיה קיבוצית. הזיקה למדינה האמריקנית אינה צריכה להתבטא בכי-

זיקה-לא-זיקה היא הקשה לאדם ביותר; היא מטושטשת לעיניו את התחומים, שאינם מטושטשים כל עיקר בעיני הזר המתבונן בנסיבותיו, ומסיתה אותו להתנהגות שלא ביתו ולא חוצו נו-חה דעתם ממנה.

שני הטיפוסים הראשונים, המתנכרים הבודדים והמתנכרים המאורגנים, נושאים בלבם מטען כבד ומכאיב של "תסביך יהודי", מכאן, כלומר — "אידיאה-מדכאה" — ו"אופקי צפייה" גבוהים ומ"תוחים, מכאן, כלומר — "אידיאה מלחיבה": הם מצפים מן החברה האמריקנית, שהדברים בה יסופקו כל צרכיהם או מאמינים שבכוח עצמם יעשו חיל בתנאים המסייעים שבסביבה האמריקנית.

יש ביניהם, כאמור, הבדלי גוונים שונים ורבים, לפי האופי האישי, רקע המשפחה, חזקת ההשתלבות בציבור-הרוב, לפי הצפיות שנתקיימו ולפי הצפיות שנתאכזבו וכדומה, הכל כידוע לנו יפה מתולדות ההסתגלות לעמי אירופה. תמצא כאן דרגות מעבר רבות משנאה עצמית הרסנית, המכאיבה כל חלקה טובה בנפש, עד זלוזל ביהדות ורדישות, עקלקלות ונפתולים וגם נחת רוח, רתיבות ואונס וזינוקים חדשים. קשה לאלה ביותר להגיע למעלת בטחון עצמי ב"סטאטוס" שהשיגו. החרדה הגדולה ביותר, כנראה, בקרב בני הטיפוס השני: דימוי יהדות שלימה, יושבת במדינתה, הוא להם לזוועה. אימת הזיקה הראשונית עליהם, והם מבקשים להרחיק מעצמם אפילו את צל אפרשרותה, כדרך "מושומדים" בכל הדורות, חשש שמה יתגלה לעצמם ולאחרים המעוות שבחיהם. אף בפרשה פתולוגית זו אין חידוש לבקי בתולדותינו.

יחסם ליהדות של בני הטיפוס השלישי, של היהודים המתגוננים, הוא אמביוואלנטי מיסודו: קיבוץ הצריך לימוד זכות והגנה על מעשיו כל יום תמיד אינו מקנה עידוד ובטחת-חיים לחבריו. תוכני היהדות חוזרים ומטושטשים כאן, סמלים חיצוניים בלבד; ערכיה אינם מחייבים חיוב שבנפש. מתייחסים אליהם במין מזיגה של יראת-כבוד רפויה בפני האבות, של זיקת רחמים, של הרגשת יושר ותשוקה לבטלם בתוך "אינטגרציה" כוללת וגם לקיימם במידה מסוימת, מחוקה ולא-איכפתית. נושאים בעול בדרך השיגרה. הרגשת כבוד של יחיד מזדווגת לרגישות כלפי קיפוח זכויות העם היהודי. בני טיפוס זה עמלים על תיקון היחסים למען רווחתם של היהודים ולטובת

בריא. שדה ההתנגשות בין "סביבות" אינו סר"קע גידול נוח. יכול ילד יהודי להסתגל לסביבות שונות, כגון משפחה, בית ספר וכו' ולא לאבד את שווי משקלו. ככל ילד שכוחו רב להסתגלות, אבל כשסביבתו היהודית "נשברת" בנפשו בבת אחת, מחמת התנגשות עם הערכות הסביבה הבלתי-יהודית, החזקה ממנה בהרבה, הוא מזדעזע זעזוע הנותן אותותיו בפצעי נפש לאורך ימים. קורט לויין הורה, שהבית היהודי "חייב להכניס את הי"לד לתוך הסיטואציה הריאלית שלו בגיל שלוש", כלומר — בגיל רך מאד חייב הילד היהודי לדיעת שהוא יהודי. התקלה אינה בשייכות לכמה וכמה נביבות או קיבוצים — כי כל אדם שייך למשפחתו, לחוג ידידיו, לאגודתו המקצועית וכו' — עיקר הצרה הוא בחוסר הבהירות בהשתייכות רבת פנים זו. לא עצם הזיקה לקיבוץ היהודי גורמת איפוא הפרעות אלא חוסר הודאות של זיקה זו לזיקה. רפיפותה, מיעוט ההודאה בה והרצון להתחמק ממנה, הללו מולידים באדם מישראל חוסר בטחון במעמדו, והעדר יציבות, ולעתים קרובות — שנאה עצמית. מפני שהוא מתיישר בסכסוך תמידי.

וכך הגענו שוב לבעיית ה"סטאטוס". החוץ אינו יציב אלא לפי כוח הפנים. ה"גורל" מבקש את עצמו ומשתוקק להיות יותר מ"גורל". בעיית התגובות על האנטישמיות היא ביסודה בעיית המשבר שבקרב היהודים ביחסם לעצמם, לתרבותם ולערכיה למורשת אבותיהם וליצירתם בהווה ולידת ישראל ולמדינת ישראל.

טול אופיה ההיסטורי של היהדות. התבטלות, טשטוש, שיווי מיכני מקפחים את שני הצדדים; יש מקום ליחסי גומלין ולהשפעת גומלין. אלה הן הנחות יסוד בפילוסופיה של החינוך היהודי ושל כל העשייה והמחשבה בארגון מוסדות יהודיים. שכוונתם תשובה לאומית לאנטישמיות, ל"קיום לאומי מופקר לפגיעות, ל"גורל" היהודי-האמריקני.

בספרו "יישוב סכסוכים סוציאליים", שעשה רושם גדול בספרות הפסיכולוגית-החברתית באמריקה, הורה קורט לויין, למשל, מידה מסוימת של תשובה לאומית לאנטישמיות והטיף לחינוך יהודי במידה הדרושה, לפי דעתו, לאדם מישראל, כדי להסתגל לסביבתו הנכרית, הלוהצת עליו וההורסת את שיווי משקלו. פרקיו האחרונים של אותו הספר מוקדשים ל"אנטישמיות היהודית", כלומר לשנאת היהודי את עצמו ולדרכים להתגבר עליה.

הרחק מפובליציסטיקה יהודית וציונית מבקשים רבים כמוהו להכין לילד היהודי צידה, שתעמוד לו בדרכו בעולם הגויי, לאשרו ולרווחתו. הללו מכירים ויודעים, שעובדות סוציאליות, בייחוד העובדה העיקרית של שייכות לקיבוצים מסוימים, משפיעות השפעה מכרעת על כנין עולמו של אדם מילדותו הרכה ומעצבות את דעותיו הערכיות, ומשאלותיו ותכליות-חיינו. הילד לומד הרבה מ"לימודים": הוא בונה את עולמו נוטע עצמו במקרקע סביבתו. אישיות יציבה ובעלת דיפרנציאציה בריאה נוצרת בסביבה פסיכו-לוגית וסוציאלית יציבה ובעלת דיפרנציאציה